مجله مطالعات حقوقی پانتا

شماره ۳۵، دوره اول، سال چهارم، زمستان ۱۳۹۸ صص ۴۳-۵۷

جایگاه انعقاد عقود الکترونیکی در حقوق ایران و کنوانسیون ۲۰۰۵ ژنو

سعید عابدیان[۱]

چکیده

محیط الکترونیکی یکی از مدرنترین وسیله انعقاد عقود و ایفای تعهدات ناشی از آن بالاخص در عرصه معاملات تجارتی محسوب می‌شود. سرعت حیرت‌آور، هزینه کم و وجود توجیه قابل قبول اقتصادی استفاده از سیستم‌های اینترنتی و الکترونیکی در قراردادهای تجاری و حتی غیرتجاری، موجب گردید که عقود الکترونیکی جایگزین عقود سنتی شده و با شتاب غیرقابل باوری فراگیر گردد. تشکیل قرارداد در تجارت الکترونیکی به‌طور عموم میان اشخاصی صورت می‌گیرد که از لحاظ مکانی و زمانی از یکدیگر فاصله دارند و بنابراین، تعیین زمان و مکان تشکیل عقود در تجارت الکترونیکی نیز اهمیت دارد. عقود الکترونیکی از جمله عقودی با ویژگی‌های خاص خود می‌باشد که برای تعیین زمان و تشکیل آن‌ها، بررسی ساختار و مقررات قانونی هم در عرصه داخلی و هم در عرصه بین‌المللی امری اجتناب ناپذیر است. مقاله حاضر که با روش توصیفی-تحلیلی انجام گرفته است، درصدد بررسی تطبیقی جایگاه انعقاد عقود الکترونیکی در حقوق ایران و کنوانسیون ۲۰۰۵ ژنو می‌باشد.

کلمات کلیدی: عقود، عقود الکترونیکی، حقوق ایران، کنوانسیون ۲۰۰۵ ژنو

[۱] دانش‌آموخته مقطع کارشناسی ارشد، رشته حقوق نفت و گاز گرایش، حقوق تجارت و سرمایه‌گذاری بین‌المللی

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-18]

مقدمه

عقود، امروزه نقش بسیار مؤثر و مهمی در روابط حقوقی و زندگی اجتماعی بشر ایفاء می‌نمایند، به‌طوری‌که با پیچیده‌تر شدن روابط اجتماعی و حقوقی، شناخت و تحلیل ماهیت عقود و قراردادها و قواعد عمومی حاکم بر آن‌ها، نه تنها اجتناب‌ناپذیر که ضروری و اساسی است. اشخاص در طول روز و به انحاء مختلف مبادرت به انعقاد قرارداد با یکدیگر نموده و نیازهای گوناگون خود را اعم از مدنی، تجاری و غیره مرتفع می‌نمایند. دولت‌ها و تجار با انعقاد قراردادهای خرد و کلان در عرصه‌های داخلی و بین‌المللی، در اقتصاد داخلی، منطقه‌ای و جهانی تأثیر گذاشته و نقش ایفاء می‌کنند و از همین رو تحلیل قراردادها و آگاهی نسبت به قواعد شکلی و ماهوی حاکم بر آن‌ها از اهمیت بسزایی برخوردار است(عابدیان،۱۳۹٤: ۱).

رایانه[۲] و شبکه ارتباط الکترونیکی جهانی[۳] از تحولات عظیم فناوری ارتباطات الکترونیکی معاصر محسوب می‌شود. ظهور این تحول، در کلیه عرصه‌های زندگی انسان اعم از اقتصادی، تجاری و حقوقی موجب ضرورت بازشناسی و ایجاد معیارهای جدید در مفاهیم مختلف حقوق ارتباطات شده است و در نتیجه، عرصه ظهور نوع جدیدی از قراردادهای الکترونیکی را فراهم ساخته است. قوانین مدون در این عرصه، بیشتر با در نظر گرفتن جنبه تجاری این روابط و ایجاد زمینه‌ای برای تسهیل مبادلات تجارت الکترونیکی پیش‌بینی‌شده است. در عرصه حقوق، ظهور مفاهیم متعدد و روابط مبتنی بر کاربردهای مختلف اینترنت، نیاز شناخت و بررسی ابعاد مختلف استفاده از ابزارهای ارتباطات الکترونیکی جدید، در روابط حقوقی جهت ایجاد تعادل بین منافع اشخاص و حمایت از حقوق آنان را دوچندان نموده است. حقوق تجارت الکترونیکی، امروزه با توجه به منابع بسیار اندک، به‌قدر کافی در کشورمان شناخته نشده است(مقامی نیا،۱۳۹۱: ۸٦).

یکی از موضوعات مهم و اساسی علم حقوق و مقوله قراردادها که زمینه بحث‌های زیادی را نیز ایجاد نموده است، «تعیین زمان دقیق تشکیل عقد» است چرا که تعیین زمان تشکیل عقد دارای آثار حقوقی مهم و متعددی است. در مورد قراردادهای الکترونیکی[٤] نیز با توجه به اینکه طرفین عقد در حضور یکدیگر مبادرت به انعقاد عقد نمی‌نمایند و معمولاً فاصله مکانی و زمانی باهم دارند لذا قطعاً بین زمان و مکان صدور ایجاب و قبول و اطلاع توسط مخاطب تفاوت وجود دارد. هرچند در خصوص بررسی‌های علمی مربوط به زمان تشکیل قرارداد سابقه‌ای تقریباً طولانی وجود دارد اما از آنجائی که قراردادهای الکترونیکی از برجسته‌ترین اندیشه‌های خلاق بشری و خیزش از وضعیت موجود و تکامل در فن‌آوری[۵] است، اخیراً بسیار مورد توجه قرار گرفته است و در حقوق ایران که غباری بر سیمای آن نشسته بود، با تصویب قانون تجارت الکترونیکی، رنگ و جان تازه‌ای به خود گرفت و همین چشم‌اندازها انگیزه‌ای جهت ارائه نظریه‌ای مستدل و موجه با توجه به واقعیت‌های موجود در این زمینه جهت استفاده حقوقدانان گردید.

۲-Computer

۳-Internet

۴- Electronic Interactions

۵-Technology

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-18]

مفهوم عقود الکترونیکی

عقد در لغت به معنای بستن دو چیز است به یکدیگر به‌نوعی که جدا شدن یکی از دیگری سخت و دشوار باشد. مثل گره زدن ریسمان و نخ به ریسمان و نخ دیگری که از هم منفک نگردند و با یکدیگر تلازم و پیوستگی پیدا کنند(معین،۱۳۷۵: ۷۱٤).

ازاین‌رو علمای علم لغت در تعریف لغوی عقد را مقابل حل به معنای گشودن بکار برده‌اند و حل و عقد یعنی گشودن و بستن کنایه از انجام دادن امور است و همچنین عقد به معنای بستن ریسمان و بیع و عهد است.

مطابق با ماده ۱۸۳ قانون مدنی «عقد عبارت است از اینکه یک یا چند نفر در مقابل یک یا چند نفر دیگر تعهد بر امری نمایند و مورد قبول آن‌ها باشد».

تعریف مزبور فقط شامل عقد عهدی است درحالی‌که عقد تملیکی که موجب انتقال مال می‌گردد نیز جزء عقود می‌باشد. در نتیجه عقد رابطه حقوقی بین طرفین ایجاد می‌گردد. با لحاظ این امر که در بسیاری از موارد کلمه عقد فقط در عقود معینه استعمال می‌شود باید دانست که این کلمه با «قرارداد» مترادف می‌باشد و اصطلاح یا کلمه اخیر دربرگیرنده کلیه عقود اعم از معینه یا غیرمعینه می‌باشد. بدین لحاظ مفاد ماده ۱۰ قانون مدنی مبنی بر اینکه «قراردادهای خصوصی نسبت به کسانی که آن را منعقد نموده‌اند درصورتی‌که مخالف صریح قانون نباشد نافذ است» شامل کلیه عقود می‌گردد. در هر تعهد دو طرف «متعهد» و «متعهد له» وجود دارد. در یک قرارداد ممکن است چند تعهد بر عهده یک‌طرف یا طرفین باشد. باید دانست که تعهد عبارت از الزام و مسئولیت ناشی از عقد می‌باشد و با عقد مترادف نیست. تعهد در عقد عهدی یا تملیک در عقد تملیکی درصورتی‌که مشروط نباشد به‌مجرد وقوع عقد واقع می‌شود. موضوع تعهد ممکن است پرداخت وجه یا انجام امر معین یا خودداری از انجام آن باشد(جعفری لنگرودی،۱۳۹۰، ج۱: ۲۷-۲۸).

قانون تجارت الکترونیکی، بااین‌وجود به قراردادهای الکترونیکی نپرداخته است. این امر، ازجمله ناشی از آن است که منبع اصلی قانون مذکور، یعنی قانون نمونه ۱۹۹٦ آنسیترال به چنین موضوعی نمی‌پردازد. برخی قرارداد الکترونیکی را این‌گونه تعریف می‌نمایند:«قراردادهای الکترونیکی عبارت است از مبادله کالا، خدمات، اطلاعات با استفاده از هر نوع سیستم الکترونیکی»(محمدی، ۱۳۹۳: ۲۸-۲۹).

به‌عبارت‌دیگر، قرارداد الکترونیکی نوع خاصی از قراردادها نیست و صفت الکترونیکی تغییری در ماهیت اصلی قرارداد ایجاد نمی‌کند و تنها بیانگر نحوه تشکیل این نوع از قراردادها می‌باشد؛ به این معنا که نوع این قراردادها به‌صورت الکترونیک درآمده و ابزار اعلام اراده آن‌ها تغییر کرده است. شاید بتوان گفت به همین دلیل است که هیچ مقرره‌ای تعریف روشن و مشخصی از قرارداد الکترونیکی ارائه نمی‌کند و صرفاً در بعضی مقررات به اعتبار ایجاب و قبول بیان‌شده توسط داده‌های الکترونیکی اکتفا می‌کنند. بااین‌وجود تعریف‌هایی توسط حقوقدانان در رابطه با این نوع قرارداد ارائه شده است. برخی در تعریف قرارداد الکترونیکی گفته‌اند: «مبادله اطلاعات تجاری بدون استفاده از کاغذ را قرارداد الکترونیکی می‌گویند که در آن نوآوری‌هایی مانند مبادله الکترونیکی داده‌ها، پست

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-18]

الکترونیکی[۶]، تابلوی اعلانات الکترونیکی[۷]، انتقال الکترونیکی وجوه[۸] و سایر فناوری‌های مبتنی بر شبکه به‌کاربرده می‌شود(مقامی نیا، ۱۳۹۱: ۷۶).

در تعریف دیگری آمده است:«قرارداد الکترونیکی، توافقی است که از طریق ابزار الکترونیکی ایجاد و امضاء می‌گردد». هم‌چنین گاهی در تعریف این نوع قراردادها گفته‌اند:«به قراردادهای کالا و خدماتی اطلاق می‌شود که تماماً و یا بخشی از فرایند آن از طریق داده‌های الکترونیکی صورت می‌گیرد»(کریمی،۱۳۹۳: ۶۱).

زمان انعقاد عقود الکترونیکی

- **زمان انعقاد عقود الکترونیکی در حقوق ایران**

قانون تجارت الکترونیک ایران مصوب ۱۳۸۲به‌صراحت اشاره‌ای به زمان انعقاد قرارداد ننموده است بلکه در دو ماده ۲۶ و ۲۷ به «زمان ارسال داده‌پیام» و «زمان دریافت داده‌پیام» پرداخته است و در ماده ۳۰ مقرر نموده که آثار حقوقی پس از انتساب، دریافت تصدیق و زمان و مکان ارسال و دریافت داده‌پیام و همچنین محتوای داده‌پیام تابع قواعد عمومی است. قانون تجارت الکترونیک ایران با الگوبرداری از قانون نمونه آنسیترال[۹] ۱۹۹۶ اینکه قاعده‌ای برای تعیین زمان انعقاد قرارداد وضع کند، صرفاً به تعیین زمان ارسال و دریافت داده‌پیام‌های الکترونیکی اکتفا کرده و در واقع بدین شیوه، تکلیف این قضیه را به قواعد عمومی قراردادها واگذار نموده است و چون مقرراتی هم درباره قراردادهای از راه دور نداریم، باید با استفاده از دکترین حقوقی و فقهی پاسخ مسئله را به دست آورد. قانون تجارت الکترونیک ما، زمان ارسال داده‌پیام را وقتی می‌داند که آن داده‌پیام وارد سیستم اطلاعاتی شخص دیگری به غیر از اصل ساز یا نماینده او شده باشد. ماده ۲۶ قانون می‌گوید:«ارسال داده‌پیام زمانی تحقق می‌یابد که به سیستم اطلاعاتی خارج از کنترل اصل ساز یا قائم‌مقام وی وارد شود».

با عنایت به اینکه قانون تجارت الکترونیک ایران در هنگام تدوین، به قانون نمونه آنسیترال نظر داشته است، این ماده نیز دقیقاً برگرفته از ماده ۱۵ این قانون می‌باشد که می‌گوید:«در غیر از صورتی که دو طرف، توافق کرده باشند، زمان ارسال داده‌پیام، وقتی است که داده‌پیام، وارد سیستم دیگری غیر از سیستم اصل ساز یا نماینده او بشود».

در بحث مربوط به زمان ارسال ارتباطات الکترونیکی، اختلاف چندانی وجود ندارد. کنوانسیون ژنو[۱۰]، قانون نمونه و قانون تجارت الکترونیک، جدای از اختلاف در عبارت‌پردازی، تقریباً به یک مفهوم اشاره دارند. تعبیر به خرج داده‌پیام از سیستم تحت کنترل اصل ساز که در کنوانسیون آمده است، با ورود به سیستم دیگری نیز ملازمه دارد و به تعبیر دبیر کارگروه کنوانسیون، این، تنها اختلاف در

۶- Email
۷- Electronic bulletin board
۸- Electronic transfer of funds
۹- The Anisteral Sample Law
۱۰- Geneva Convention

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-18]

تعبیر است. اما آنچه مقررات ایران، همانند قانون نمونه، بدان توجه نکرده است، تقارن ارسال و دریافت ارتباطات است، در جایی که ارسال و دریافت از یک سیستم رایانه‌ای، شبکه و یا وب‌سایت[۱۱] انجام می‌گیرد، ممکن است درحالی‌که مخاطب، آن ارتباط را دریافت می‌کند، از کنترل اصل ساز خارج نشده باشد، که کنوانسیون بدان توجه کرد. به این نقص جزئی باید در مقررات ایران توجه شود. زمان دریافت داده‌پیام‌های الکترونیکی در قانون تجارت الکترونیک ایران نیز دقیقاً هماهنگی با ماده ۱۵ قانون نمونه آنسیترال۱۹۹٦، است. در ماده ۲۷ این قانون آمده است:«زمان دریافت داده‌پیام، مطابق شرایط زیر خواهد بود:

الف–اگر سیستم اطلاعاتی مخاطب، برای دریافت داده‌پیام معین‌شده باشد، دریافت زمانی محقق می‌شود که:

۱. داده‌پیام به سیستم اطلاعاتی معین‌شده وارد شود؛

۲. چنانچه داده‌پیام به سیستم اطلاعاتی مخاطب، غیر از سامانه‌ای که منحصراً برای این کار معین شده، وارد شود، داده‌پیام بازیافت گردد؛

ب: اگر مخاطب، سیستم اطلاعاتی برای دریافت معین نکرده باشد، دریافت زمانی محقق می‌شود که داده‌پیام، وارد سیستم اطلاعاتی مخاطب شود»(محمدی،۱۳۹۳: ۲۷٦–۲۷۷).

از منطق ماده۲٦، پیداست معیار زمان ارسال داده‌پیام که از جمله می‌تواند حاوی ایجاب و قبول باشد، این است که به سیستم اطلاعاتی، خارج از کنترل اصل ساز، وارد شود. یعنی اگر اصل ساز، در تاریخ امروز، داده‌پیام خود را ارسال کند، اما به هر دلیلی اعم از ترافیک شبکه یا خرابی سیستم‌های اطلاعاتی واسطه یا مخاطب، داده‌پیام فردا به سیستم خارج از کنترل اصل ساز وارد شود، زمان ارسال داده‌پیام فردا خواهد بود نه امروز. بنابراین اگر اصل ساز، داده‌پیام حاوی ایجاب یا قبول را ارسال کند، ولی به هر دلیل به سیستم اطلاعاتی خارج از کنترل وی وارد نشود، ارسال تحقق پیدا نخواهد کرد و اگر با تأخیر وارد سیستم اطلاعاتی شود، زمان ورود، زمان ارسال تلقی خواهد شد(فیضی چکاب،۱۳۸۳: ٤۲۹–٤۳۰).

در این رابطه گفته‌شده است که داده‌پیام هنگامی ارسال‌شده تلقی می‌گردد که به سیستم اطلاعاتی خارج از کنترل اصل ساز(رسیده باشد) در این صورت مفهوم ارسال در تجارت الکترونیک در اغلب موارد با مفهوم وصول منطبق است؛ زیرا معمولاً داده‌پیام وقتی به سیستم مخاطب یا قائم‌مقام او وارد شود، می‌توان گفت که از کنترل اصل ساز خارج شده است. اما این تحلیل صحیح نیست و در آن نوعی مصادره به مطلوب وجود دارد زیرا درست است که اگر داده‌پیام به سیستم مخاطب برسد به‌طور حتم از کنترل اصل‌ساز خارج شده است ولی عکس آن، که اینجا مورد نظر است درست نیست یعنی اگر داده‌پیام از کنترل اصل‌ساز خارج شده باشد، معلوم نیست که حتماً به سیستم مخاطب رسیده باشد. مشکل فوق در مورد«دریافت»نیز وجود دارد(قلی‌زاده،۱۳۸٦: ۱۹۲–۱۹۳).

[۱۱]- website

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-18]

ارسالی که در ماده ۲٦ قانون تجارت الکترونیکی بیان‌شده است شبیه مفهوم ارسال به‌وسیله پست است که در حقوق غیر الکترونیکی بکار می‌رود که به‌محض آنکه نامه به باجه پست تحویل گردد، ارسال‌کننده کنترلی بر آن نخواهد داشت. در اینجا نیز قرارداد الکترونیکی هنگامی تشکیل می‌شود که داده‌پیام حاوی قبول ارسال گردد و این ارسال زمانی تحقق می‌یابد که به یک نظام اطلاعاتی خارج از کنترل اصل ساز(ایجاب‌کننده) وارد شود. بر این اساس گفته‌اند: در مواقعی که از روش‌های تجارت الکترونیکی برای تشکیل قرارداد استفاده می‌شود نیز می‌توان گفت به‌محض اینکه پیام از دسترس و کنترل و اختیار فرستنده خارج گردید، قبول به‌طور قاطعی ابراز گردیده است. پس از نوشتن نامه الکترونیکی با کلیک بر روی علامت فرستادن، نامه ظرف چند ثانیه ارسال می‌گردد و بلافاصله پس از ارسال، پیامی مبنی بر اینکه(نامه شما فرستاده شد) بر روی صفحه نمایشگر رایانه دیده می‌شود. در این زمان و مکان است که قرارداد تشکیل یافته است. به‌طور معمول در نامه‌های الکترونیکی تاریخ ارسال نامه به‌طور خودکار به‌وسیله رایانه همراه نامه درج می‌گردد و از این‌رو، اثبات تاریخ انعقاد قرارداد به‌آسانی میسر است. لازم به ذکر است در قراردادهای الکترونیکی که به روش شرینک رپ[۱۲] و کلیک رپ[۱۳] تشکیل می‌شوند، زمان تشکیل قرارداد لحظه‌ای است که دکمه موافقم یا مشابه آن فشار داده می‌شود، برای پیشگیری از اشتباهات، چگونگی عملکرد نرم‌افزارها چنین است که از طرف قرارداد می‌خواهند، دوباره دکمه موافقم را فشار دهد. در این صورت زمان انعقاد قرارداد لحظه‌ای است که کلید مذکور برای دومین بار فشار داده می‌شود(قربان وند، ۱۳۸۹: ۲۸۹-۲۹۰).

با دقت در توضیحات فوق‌الذکر، ماده ۲٦ قانون تجارت الکترونیکی را با «نظریه ارسال» منطبق می‌داند و ماده ۲۷ قانون تجارت الکترونیکی، هماهنگ با «نظریه وصول» تلقی می‌نماید نظریه وصول در ماده ۲۷ قانون تجارت الکترونیک پیش‌بینی شده است بر اساس این نظریه قرارداد الکترونیکی، زمانی تشکیل می‌شود که داده‌پیام حاوی قبول توسط ایجاب‌کننده دریافت گردد که در این زمان عقد محقق خواهد شد. مقررات راجع به زمان ارسال دریافت داده‌پیام(مواد ۲٦ و ۲۷ قانون تجارت الکترونیک) از ماده ۱۵ قانون نمونه آنسیترال اقتباس شده است. اما در ماده ۱۵ مذکور قید شده که مگر آنکه اصل ساز و مخاطب، خلاف آن توافق کرده باشند که در موارد ۲٦ و ۲۷ قانون فوق الذکر قید نشده است. سؤالی که مطرح می‌شود این است که با توجه به حذف عبارت مذکور در مواد ۲٦ و ۲۷ قانون تجارت الکترونیک آیا مقررات مواد ذکر شده امری هستند و نمی‌توان خلاف آنرا توافق نمود؟ در پاسخ باید گفت با توجه به اینکه اصل بر حاکمیت اراده طرفین است و هیچ قاعده‌ای که بیان کننده مبنای امری بودن مواد ۲٦ و ۲۷ مذکور باشد وجود ندارد و اینکه در ماده ۲۹ قانون تجارت الکترونیک در مورد محل دریافت داده‌پیام عبارت «مگر آنکه خلاف آن توافق شده باشد» آمده است و بنابراین به نظر می‌رسد مقررات راجع به زمان ارسال و دریافت داده‌پیام نمی‌توانند امری تلقی شوند و با وحدت ملاک ماده ۱۵ قانون نمونه می‌توان گفت که طرفین می‌توانند به شکلی دیگر غیر از آنچه که در موارد ۲٦ و ۲۷ آمده است توافق نمایند(قربان وند، ۱۳۸۹: ۲۹۱-۲۹۲).

۱۲- Shrink rap

۱۳- Rap click

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-18]

در خصوص نظریه پنجمی(نظریه تأیید وصول) که به نظر می‌رسد قانون تجارت الکترونیکی در ماده ۲۲آن قانون، آنرا شناسایی نموده است یکی از اساتید چنین بیان می‌دارند: این نظریه در صورتی اثر حقوقی دارد که بین طرفین توافق صورت گیرد و در صورتی که توافقی بین طرفین بر نظریه تأیید وصول نباشد یکی از نظریات ارسال و وصول جاری خواهد شد و بنابراین حسب ماده ۲۲ قانون تجارت الکترونیک بیان شده است که اعلام می‌دارد: هرگاه قبل یا به هنگام ارسال «داده‌پیام» اصل ساز از مخاطب بخواهد یا توافق کنند که دریافت پیام تصدیق شود، اگر به شکل یا روش تصدیق توافق نشده باشد، هر نوع ارتباط خودکار یا مکاتبه یا اتخاذ هر نوع تدبیر مناسب از سوی مخاطب که اصل ساز را به شکل معقول از دریافت داده‌پیام مطمئن کند تصدیق دریافت داده‌پیام محسوب می‌شود. ملاحظه می‌شود که نظریه مذکور شبیه «نظریه اطلاع» است، یعنی قرارداد زمانی منعقد می‌شود که قبول به اطلاع مخاطب رسیده باشد که در اصطلاح تجارت الکترونیکی تأیید یا تصدیق نامیده می‌شود. این نظریه در صورتی قابل اعمال است که طرفین یعنی اصل ساز و مخاطب با هم توافق نمایند یا اصل ساز چنین شرطی را مقرر نماید که برای این است که مخاطب نتواند بعدها ادعای عدم وصول قبول را داشته باشد و بنابراین تصدیق وصول داده‌پیام را لازم می‌داند. ماده ۲۳ این قانون مقرر می‌کند:« اگر اصل ساز به‌طور صریح هر گونه اثر حقوق داده‌پیام را مشروط به تصدیق دریافت داده‌پیام کرده باشد، داده‌پیام ارسال نشده تلقی می‌شود، مگر آنکه تصدیق آن دریافت شود. بنابراین باید دریافت داده‌پیام و قبول تأییدیه و تصدیق آن اعلام شود، وگرنه عقدی محقق نخواهد شد». این امر به حدی اهمیت دارد که در اینجا قانونگذار به روشنی اماره را در خصوص دریافت داده‌پیام نپذیرفته است که در ماده ۲٤ بیان می‌دارد: «اماره دریافت داده‌پیام راجع به محتوای داده‌پیام صادق نیست» (قربان‌وند،۱۳۸۹: ۲۹۳).

نویسنده دیگری که معتقد است باید نظریه وصول قبول را در سیستم حقوقی ایران پذیرفت این چنین می‌نویسد؛ ماده ۲٦ قانون تجارت الکترونیکی ایران تصریح می‌دارد: «ارسال داده‌پیام زمانی تحقق می‌یابد که به یک سیستم اطلاعاتی خارج از کنترل اصل ساز یا قائم مقام وی وارد می‌شود». در توضیح این وضعیت گفته شده است: در مورد قرارداد الکترونیک به «نظریه وصول» قایل بود. به این دلیل که در مورد قرارداد الکترونیک، ضابطه خروج از کنترل) زمانی که ایجاب‌کننده دیگر نمی‌تواند پیام‌ها را دست کاری کند زمانی محقق می‌شود که اطلاعات، وارد سیستم اطلاعاتی طرف مقابل گردد. خلاصه آنکه در مورد قرادادهای عادی، پیرو هر یک از چهار نظریه درباره زمان انعقاد عقد باشیم، در مورد قراردادهای الکترونیکی باید نظریه «وصول قبول به‌موجب» را ترجیح داد و عقد را آنگاه موجود دانست که قبول مخاطب، به سیستم اطلاعاتی ایجاب‌کننده یا سیستم تحت کنترل او وارد شده باشد(نوری،۱۳۹٤: ۱۲۲).

بنابراین باید گفت ملاک تعیین زمان ارسال داده‌پیام‌ها (اعم از ایجاب و قبول) ورود آن‌ها به سیستم اطلاعاتی خارج از کنترل اصل ساز (ایجاب‌کننده یا قبول کننده) است. به‌عبارت‌دیگر، عمل اصل ساز در ارسال داده‌پیام‌ها، یعنی زمان قصد اعلام اراده انشایی که ممکن است از طریق فشار یک دکمه در صفحه‌کلید یا فشار بر ماوس محقق گردد ملاک نیست. بنابراین چنانچه اصل ساز روز شنبه داده‌پیام‌ها را ارسال کند ولی به هر دلیلی، اعم از ترافیک شبکه یا خرابی یا خاموش بودن سیستم‌های اطلاعاتی مخاطب یا شخص ثالث، داده‌پیام‌ها در روز یکشنبه وارد سیستم خارج از کنترل اصل ساز شود، در این حالت زمان تحقق ارسال روز یکشنبه است. پس

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-18]

می‌توان نتیجه گرفت اگر داده‌پیام ارسالی به هر دلیلی، هیچ‌گاه به سیستم اطلاعاتی مخاطب یا شخص ثالث وارد نشود، ارسال تحقق‌نیافته است. درحالی‌که سیستم اطلاعاتی مخاطب اصلاً کار نمی‌کند یا خراب است، نه قانون نمونه آنسیترال و نه قانون تجارت الکترونیک ایران تصریحی ندارند لیکن در رهنمودی که آنسیترال برای قانون نمونه منتشر کرده تصریح‌شده است که در این حالت نیز نمی‌توان گفت که عمل ارسال داده‌پیام انجام‌شده است. چنان‌که از مقررات فوق‌الذکر ملاحظه می‌شود در خصوص زمان تشکیل قراردادهای الکترونیک لحظه وصول داده‌پیام حائز اهمیت است. بنابراین زمانی که ایجاب شونده قبولی خود را از طریق داده‌پیام‌ها اعلام و ارسال می‌کند. لحظه تحقق قبول زمانی است که داده‌پیام‌های قبول به مخاطب واصل شده باشد. در نتیجه باید گفت در بستر تجارت الکترونیک از بین تئوری‌های چهارگانه قبول، «نظریه وصول قبول» موردپذیرش قرار گرفته است. در حقوق ایران به استناد ماده ۱۹۱ قانون مدنی «نظریه ارسال» و قبول موردپذیرش قرار گرفته است و به محض ارسال قرارداد شکل می‌گیرد لیکن با توجه به مقررات قانون تجارت الکترونیک ایران در مورد داده‌پیام‌ها و پذیرش نظریه وصول، در مورد قراردادهای منعقده از طریق واسطه‌های الکترونیک نظریه وصول قبولی توسط مخاطب معتبر و ملاک تعیین زمان تحقق عقد است(وصالی ناصح،۱۳۸۵: ۱۳۹-۱۴۱).

- **زمان انعقاد عقود الکترونیکی از منظر کنوانسیون ۲۰۰۵ ژنو**

کنوانسیون فاقد یک ماده ویژه، راجع به زمان و مکان انعقاد قرارداد است؛ زیرا چنین مقرره‌ای با حقوق حاکم بر انعقاد قراردادهای خاص می‌تواند در تناقض باشد. این روش، نشان‌دهنده یک ابهام است زیرا زمان و مکان انعقاد قرار باید توسط قانون ملی حاکم که به‌موجب قواعد حقوق بین‌الملل خصوصی کشور مقر دادگاه احراز می‌شود- تعیین گردد. به همین صورت، اثر یک ارتباط ناخوانا و خصوصیت الزام‌آور بودن آن به‌موجب قوانین ملی تعیین می‌شود. اگرچه، کنوانسیون موادی راجع به زمان و مکان مخابره و وصول مکاتبه الکترونیکی دارد، که برخی راهنمایی‌ها را در این زمینه ارائه می‌دهد. این مواد تا حد زیادی بر قانون نمونه (آنسیترال) درباره تجارت الکترونیکی مبتنی هستند. به‌عنوان یک اصل عملی، مرکز امور تجاری، مکانی را که اطلاعات، مخابره یا وصول می‌شوند، تعیین می‌کند، حتی اگر سیستم اطلاعاتی پشتیبانی‌کننده، در مکانی دیگر (غیر از مرکز امور تجاری) واقع باشد. در حقیقت بیشتر بحث شد که فرض بر این است که مرکز امور تجاری در مکان اعلام‌شده توسط تاجر قرار دارد(السان،۱۳۸٤: ۱٤۱).

این ماده اصل بی‌اعتباری مکان سیستم‌های اطلاعاتی را منعکس می‌کند. لیکن، هنوز مسئله مکان در زمینه پیام‌های الکترونیکی ارسال‌شده یا وصول شده توسط شرکت‌های مجازی حل نشده است. از طرف دیگر، زمان مخابره زمانی است که پیام، سیستم رایانه‌ای یک مبدل را ترک می‌کند. در جایی که، مکاتبه الکترونیکی از طریق سیستم اطلاعاتی همسان مبادله می‌شود، زمان مخابره عبارت است از زمان وصول. زمان وصول، هنگامی است که مخاطب در یک نشانی الکترونیکی که توسط او طراحی‌شده، (به داده‌پیام) دست یابد. پیام هنگامی قابل‌دستیابی فرض می‌شود که به نشانی الکترونیکی طراحی‌شده مخاطب واصل شود. نشانی الکترونیکی صحیح، واجد اهمیت است؛ زیرا اگر پیام به نشانی دیگر مخاطب، ارسال شود، زمان وصول هنگامی است که مخاطب مطلع شود پیام، ارسال‌شده و می‌توان به آن دست‌یافت. ماده سابق‌الذکر استفاده مرسوم از ضد هکرها) سیستم‌های امنیتی برای حفاظت در مقابل

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-18]

ورود غیرقانونی به شبکه محلی[۱۴]، متصل به اینترنت را به رسمیت می‌شناسد، که ممکن است مانع از وصول مکاتبه به مخاطب شوند. به‌علاوه، ماده مذکور در تقابل با یک عرف تجاری حرکت می‌کند که به‌موجب آن فرض می‌شود پیام‌های کدگذاری شده معینی واصل‌شده‌اند حتی قبل از اینکه توسط مخاطب مورداستفاده قرار گیرند یا برای مخاطب قابل درک شوند. «ولیکن به‌طورکلی، این ماده با تجارت الکترونیکی مبتنی بر emailوEDI انطباق بیشتری دارد. تشخیص زمان (وصول) در عرصه تجارت اینترنتی ممکن است چنین ساده نباشد، زیرا معمولاً چنین اطلاعاتی توسط یک سیستم اطلاعاتی ثبت و ضبط می‌شود(کاویار،۱۳۸۷: ۳۲۶-۳۲۸).

کنوانسیون ۲۰۰۵ ژنو، بدون اینکه همانند کنوانسیون وین، قواعدی را برای زمان تشکیل قراردادها ذکر کند، تنها زمان ارسال و دریافت داده‌های الکترونیکی را تعیین کرده است. ظاهراً با توجه به اختلاف جدی در تئوری‌های تشکیل قراردادها، تنظیم‌کنندگان این کنوانسیون، مصلحت را در این دیدند که از ورود به این نوع مباحث ماهوی که تحصیل اجماع در آن ناممکن و یا بسیار دشوار است، پرهیز کنند و آن را هم چنان بر عهده قواعد حل تعارض قرار دهند. ضمن این‌که نباید تصور شود این مواد به دنبال ایجاد قاعده‌ای برای حل تعارض هستند(محمدی، ۱۳۹۳: ۲۶۶).

۱. زمان ارسال داده‌پیام: در خصوص زمان ارسال، ماده ۱۰این کنوانسیون می‌گوید: زمان ارسال ارتباط الکترونیکی هنگامی است که ارتباط از سیستم اطلاعاتی تحت کنترل پدیدآورنده یا شخصی که به نمایندگی از پدیدآورنده آن را ارسال داشته، خارج شود و یا اگر ارتباط الکترونیکی از سیستم اطلاعاتی تحت کنترل پدیدآورنده یا شخصی که به نمایندگی از پدیدآورنده آن را ارسال داشته، خارج نشده باشد، هنگامی است که ارتباط الکترونیکی دریافت می‌شود. در این ماده در تعریف«ارسال داده‌پیام» دو فرض مطرح شده است:

اول اینکه: از کنترل سیستم اصل ساز و یا نماینده او خارج شود- خروج داده‌پیام از سیستمی، غیر از ورود آن به سیستم دیگری است و از این جهت، با مفهوم ارسال در محیط غیرمجازی مشابهت دارد که به گفته بیشتر سیستم‌های حقوقی، باید از حیطه سلطه صاحب آن خارج شده باشد و در عمل هم با آنچه در ماده 15قانون نمونه آنسیترال۱۹۹۶، آمده مطابقت دارد. در ماده مزبور چنین آمده است: «ارسال داده‌پیام زمانی اتفاق می‌افتد که وارد سیستم اطلاعاتی‌ای غیر از اصل ساز یا نماینده او شده باشد» زیرا خروج داده‌پیام از سیستم اصل ساز، دلالت بر ورود آن در سیستم اطلاعاتی مقصد و یا سیستم‌های واسطه دارد. ازاین‌رو، مطابق این کنوانسیون، زمان خروج داده‌پیام از سیستم فروشنده، خریدار و یا نماینده آنان، به‌عنوان زمان ارسال ایجاب و قبول، و یا هر ابلاغ دیگر پذیرفته‌شده است، نه سیستم‌های پشتیبان آنان دومین فرضی که در این کنوانسیون بدان پرداخته‌شده است، ولی در دیگر قوانین، از جمله در قانون نمونه بدان اشاره نشده است، زمانی است که داده‌پیام الکترونیکی از سیستم اطلاعاتی اصل ساز خارج نشده باشد. این فرض در جایی است که طرفین از سیستم یا شبکه‌ای رایانه‌ای استفاده می‌کنند و در واقع این داده‌پیام از کنترل اصل ساز خارج

[۱۴]-Local Area Network

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-18]

نمی‌شود و به‌عبارت‌دیگر، ارسال و دریافت متقارن هستند. در نتیجه ارسالی از کنترل صاحب آن خارج نشده، اما به‌وسیله مخاطب دریافت شده باشد، ارسال‌شده محسوب خواهد شد(محمدی،۱۳۹۳: ۲٦٦-۲٦۸).

۲. زمان دریافت داده‌پیام: در خصوص دریافت داده‌پیام‌های الکترونیکی نیز بند ۲ ماده ۱۰ می‌گوید: «زمان دریافت ارتباط الکترونیکی هنگامی است که مخاطب قابلیت بازیافت ارتباط در نشانی الکترونیکی که خودش مشخص کرده را بیابد. زمان دریافت ارتباط الکترونیکی در نشانی دیگری از مخاطب، هنگامی است که ارتباط، قابلیت بازیافت به‌وسیله وی در آن نشانی را یافته باشد و مخاطب مطلع شود که ارتباط الکترونیکی به آن نشانی ارسال‌شده است. چنین فرض می‌شود که ارتباط الکترونیکی در زمان وصول به نشانی الکترونیکی مخاطب، به دست وی قابل بازیافت است».

مطابق آنچه در ماده فوق درباره داده‌پیام الکترونیکی آمده است، دو وضعیت از هم قابل تفکیک است:

الف-مخاطب، سیستم اطلاعاتی خاصی را برای ارتباط تعیین کرده است، که در این حالت باز دو صورت قابل تصور است:

۱. ارسال داده‌پیام، به سیستم از قبل تعیین شده، در این صورت، زمان دریافت آن وقتی است که داده‌پیام، وارد نشانی الکترونیکی مخاطب شده و قابل بازیافت باشد، هر چند آن را واقعاً دریافت نکرده باشد.
۲. ورود داده‌پیام، به نشانی دیگری، غیر از نشانی از قبل تعیین شده مخاطب، در این فرض، زمان دریافت داده‌پیام وقتی است که این داده‌پیام وارد نشانی الکترونیکی مخاطب شده و قابل بازیافت باشد و مخاطب از آن آگاه شده باشد.

این قسم در قانون نمونه ،۱۹۹٦ به‌نحو دیگری بیان شده است. در قسمت الف بند ۲ ماده ۱۵ آمده است: در صورت ارسال داده‌پیام به سیستمی، جز سیستم تعیین شده، دریافت زمانی است که آن ارتباط بازیافت گردد؛ یعنی واقعاً دریافت و مرور گردد. به بیان دیگر، کنوانسیون فرقی نمی‌گذارد بین آنجایی که نشانی الکترونیکی، از قبل تعیین شده است و طرف بدون توجه به توافق، داده‌پیام را به آدرس دیگر مخاطب می‌فرستد و آن جایی که هیچ نشانی توافق شده‌ای نبوده است. به خلاف قانون نمونه که در اولی چون طرف به توافق بی اعتنایی کرده است، بازیافت واقعی(نه اطلاع از آن) را ضروری دانسته است، اما در دومی، صرف ورود به سیستم اطلاعاتی مخاطب را دریافت شده تلقی کرده است، ولی کنوانسیون با چرخشی از برخی قوانین داخلی کشورها، با هر دو فرض بالا به یک شیوه برخورد نموده و با تحقق دو شرط، داده‌پیام را دریافت شده محسوب کرده است:

۱. داده‌پیام به‌وسیله مخاطب قابل بازیافت باشد؛
۲. مخاطب واقعاً آگاهی داشته باشد که داده‌پیام، وارد کدام نشانی الکترونیکی شده است.

به نظر منوط کردن دریافت داده‌پیام به این که باید واقعاً آن را بازیافت کرده باشد منطقی نباشد و اطلاع از وصول همراه با قابلیت بازیافت معقول‌تر است. ضمن این که منطق و عدالت ایجاب می‌کند که تفاوتی باشد بین فرضی که نشانی مورد توافق وجود دارد و ان جایی که ندارد. آگاهی مخاطب از داده‌پیام الکترونیکی ارسالی به غیر از آدرس تعیین شده، شیوه‌ای واقعی است که می‌تواند

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-18]

به‌وسیله شواهد خارجی اثبات گردد؛ مانند پیامی که به‌وسیله دیگری به مخاطب داده شده باشد یا پروتکل انتقالی و یا پیامی خودکار که مقرر دارد آن ارتباط الکترونیکی، بازیافت شده یا در صفحه رایانه مخاطب نمایش داده شده است(عابدیان، ۱۳۹٤: ۸۰-۸۱).

ب- حالتی که مخاطب، سیستم اطلاعاتی اصلی را برای ارتباط تعیین نکرده است، این قسم عمده تفاوت میان کنوانسیون و قانون نمونه می‌باشد. قانون نمونه بدون تفاوت قائل شدن نسبت به فرضی که سیستم اطلاعاتی از قبل تعیین شده است، می‌گوید: زمان دریافت داده‌پیام و هر ابلاغی، وقتی است که داده‌پیام، وارد یکی از سیستم‌های اطلاعاتی مخاطب شده باشد. اما کنوانسیون با ایجاد تمایز بین فرض وجود نشانی توافق شده با فرضی که نشانی توافق شده‌ای وجود ندارد، درباره فرض اخیر می‌گوید: اطلاعات قابل بازیافت باشد و ورود به نشانی مشخص هم به آگاهی مخاطب رسیده باشد، چرا که منطقی نیست از تجاری که عموماً دارای چند نشانی الکترونیکی هستند، توقع داشت که به ارتباطی که در تمامی نشانی‌ها می‌آید به‌طور قانونی ملتزم باشند. تمایز و تفاوت بین نشانی الکترونیکی تعیین شده و غیر آن، جهت تقسیم منصفانه ریسک بین اصل‌ساز و مخاطب است. در معاملات تجاری، اشخاصی که بیش از یک نشانی الکترونیکی دارند، توقع این است نشانی مشخصی را برای دریافت داده‌پیام ها، با ماهیت خاص تعیین کنند و از انتشار نشانی‌های الکترونیکی متعدد که به ندرت از آن‌ها استفاده می‌کنند خودداری ورزند.گفتنی است که معیار دریافت قبول یا هر ابلاغی دیگر، ورود به سیستم اطلاعاتی دو طرف دانسته شده است نه شبکه‌های پشتیبان آن‌ها(محمدی، ۱۳۹۳: ۲٦۷-۲۷۱).

در تمام فرض‌های بالا، یکی از عناصر اساسی در تحقق عنوان دریافت، قابلیت بازیافت آن است. این شرط در قانونن نمونه وجود نداشت، ولی با توجه به ضرورت سیستم‌های امنیتی؛ همانند فیلتر[۱۵] و فایروال[۱٦] که می‌تواند مانع یا کندی در وصول داده‌پیام به مخاطب ایجاد کند، و با توجه به بازخوردهای قانون نمونه از مقررات داخلی، کنوانسیون ترغیب گردید به این عنصر مهم توجه نماید. هدف کار گروه از تأکید این عنصر، این بود که تمام ریسک مربوط به مفقود شدن داده‌پیام را به اصل ساز تحمیل نماید. البته این کنوانسیون اماره‌ای را فرض کرده است (که خلاف آن قابل اثبات است): همین که داده‌پیامی وصول شده باشد، فرض بر این است که آن قابل بازیافت است. از ایـن رو اصل بر این است که هر ابلاغی از زمان وصول، مؤثر می‌افتد، مگر این که خلاف ان ثابت شود. برای همین، چنانچه این اطلاعات الکترونیکی کد گذاری شده باشد، و مخاطب آن را بدون بازیافت در جایی نگهداری نماید، کنوانسیون در خصوص قابل دسترسی نبودن و قابل فهم نبودن داده‌پیام برای مخاطب بی طرف است و آن را به قانون حاکم بر قرارداد واگذار کرده است. از این‌رو، منطقی است که درباره ابلاغ هایی که کد گذاری شده، گفته می‌شود، باید مدت زمان متعارف رمزگشایی را بر زمان وصول آن داده‌پیام افزود تا آن ابلاغ مؤثر بیفتد(محمدی،۱۳۹۳: ۲۷۱-۲۷۲). آگاهی مخاطب از این که یک ارتباط الکترونیکی به یک نشانی توافق نشده او ارسال‌شده است، می‌تواند به هر شیوه واقعی انجام گیرد که با دلیلی خارجی بتوان آن را اثبات کرد؛ برای مثال: اخطاری برای مخاطب ارسال گردد یا سامانه انتقال پیام و یا هر سیستم پیام خودکاری که مقرر می‌دارد: ارتباط در سیستم یا رایانه شما قابل بازیافت یا نمایش است(عابدیان،۱۳۹٤: ۸۲).

---

[۱۵]- Filter

[۱۶]- Firewall

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-18]

نتیجه گیری

قراردادهای الکترونیکی، بواسطهٔ اینترنت جزو قراردادهای تابع اصول و قواعد عمومی شناخته میشود. سازگاری و مطابقت مفاهیم لفظی و عرفی قواعد حقوقی قراردادها، با مفاهیم فنی محیط الکترونیکی، تحدید حقوق و اختیارات طرفین در حمایت مصالح و حفظ تعادل منافع خود در قراردادهای منعقد بهواسطهٔ اینترنت و ضوابط حاکم بر روش‌های متعدد و ایفای تعهدات به واسطهٔ محیط اینترنت از جمله مسائلی است که انعقاد قراردادهای الکترونیکی را با تردید و تأمل مواجه ساخته است. سبب عمدهٔ آن، به این بر می‌گردد که تعداد زیادی از مفاهیم و مقررات قانون تجارت الکترونیکی حاکم بر قراردادهای الکترونیکی، فاقد هرگونه پیشینه عرف و عادت و یا نیازهای اجتماعی و اقتصادی در کشورمان بوده است و نسبت به مفاهیم حقوقی جاری در منابع حقوقی کشورمان نسبتا وجه نامانوس دارد. گرچه قانون تجارت الکترونیکی، با محتوای خاص خود، به ظاهر تعارضی با قواعد و مقررات عمومی قوانین مدنی و تجاری ندارد، ولی با وجود این، انسجام و هماهنگی چندانی نیز با مفاهیم و مقررات شکلی و فنی منابع قانونی، مانند قوانین مدنی و تجاری ندارد و منفذی بس محدود، در تطبیق این قواعد بر مسائل حقوقی قراردادها در تجارت الکترونیکی تلقی می‌گردد. اعلام اراده طرفین قرارداد از راه دور، نوشتاری بودن قرارداد، منحصر بودن قراردادها به معاملات داد و ستد کالا و ارائه خدمات و همچنین خصوصیت فراملی آن، از جمله ویژگی‌های عمدهٔ قراردادهای موضوع مقررات قانون تجارت الکترونیکی می‌باشد. با توجه به خصوصیات قانون تجارت الکترونیکی، می‌توان گفت که اصولاً کاربرد قراردادهای الکترونیکی بر مبنای سیستم اطلاعاتی و تبادل داده‌های پیامی می‌باشد که این اطلاعات یا مفاد بیان اراده (ایجاب و قبول) محتوای محصول الکترونیکی قابل داد و ستد در قرارداد الکترونیکی را تشکیل می‌دهد. قرارداد الکترونیکی، بالقوه جزو قراردادهای کتبی محسوب می‌شود و امضاء الکترونیکی نیز بعنوان محور اساسی اعتبار بیان اراده در معاملات الکترونیکی معتبر شناخته شده است. این امر، از اساس باید در ضمن قواعد حقوق مدنی مقرر میشد که شامل جمیع معاملات الکترونیکی باشد. اما در خصوص زمان انعقاد عقود الکترونیکی، قانون تجارت الکترونیک ایران مصوب ۱۳۸۲تصریحی به زمان انعقاد قرارداد ننموده است و صرفاً در دو ماده ۲۶ و ۲۷ قانون فوق الذکر زمان ارسال و دریافت داده‌پیام را تعیین نموده است و در ماده ۳۰ تعیین زمان ارسال و دریافت را به قواعد عمومی قراردادها واگذار نموده است. مفاد ماده ۲۶ قانون تجارت الکترونیک مطابق «نظریه ارسال» و مفاد ماده ۲۷ مطابق «نظریه وصول» تفسیر می‌شود. حقوقدانان ایرانی در خصوص اینکه عقود الکترونیکی در ایران در چه زمانی منعقد می‌شوند با یکدیگر اختلاف نظر دارند برخی قائل به نظریه ارسال و برخی دیگر قائل به نظریه وصول هستند که با توجه و تفسیر عبارات مندرج در مواد ۲۶ و ۲۷ و به ویژه عبارت وارد شود در ماده۲۶ قانون تجارت الکترونیکی ایران و نیز استدلالات تشریح شده پذیرش نظریه «وصول قبولی» در نظام حقوقی ایران در خصوص عقود الکترونیکی منطقی‌تر به نظر می‌رسد.

کنوانسیون ۲۰۰۵ آنسیترال نیز هیچ ماده‌ای راجع به تعیین زمان انعقاد قرارداد الکترونیکی ندارد هر چند که در خصوص زمان ارسال و دریافت داده‌های الکترونیکی مقرراتی دارد. ماده ۱۰ کنوانسیون به زمان ارسال و دریافت داده‌پیام می‌پردازد و همچنان که اشاره شد شباهت‌ها و اختلافاتی با قانون تجارت الکترونیکی ایران دارد. از جمله شباهت‌های کنوانسیون با قانون ایران آن است که

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-18]

هیچکدام در رابطه با زمان قرارداد معیاری تعیین ننموده‌اند و هر دو به زمان ارسال و دریافت داده‌پیام پرداخته‌اند و از جمله تفاوتها آن است که بر طبق ماده ۲۶ قانون تجارت الکترونیکی ایران، «ورود» داده‌پیام به سیستم دیگری غیر از سیستم اصل ساز مبنای ارسال دانسته شده است در حالی که طبق بند ۱ ماده ۱۰ کنوانسیون «خروج» داده‌پیام از سیستم اصل ساز ملاک ارسال دانسته شده است.

منابع

- جعفری لنگرودی، محمدجعفر(۱۳۹۰)، *مبسوط در ترمینولوژی حقوق*، جلد اول، تهران، گنج دانش.
- السان، مصطفی(۱۳۸٤)، *تشکیل قراردادهای الکترونیکی*، فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، شماره۳٦.
- عابدیان، سعید(۱۳۹٤)، *بررسی تطبیقی زمان انعقاد عقود الکترونیکی و مکاتبه‌ای در حقوق ایران، حقوق انگلیس و مقررات کنوانسیون ۲۰۰۵آنسیترال*، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه گیلان.
- فیضی چکاپ، غلام نبی(۱۳۸۳)، *لحظه انعقاد قرارداد از رهگذر واسطه‌های الکترونیکی*، مجموعه مقالات همایش بررسی جنبه‌های حقوقی فناوری اطلاعات، تهران، معاونت حقوقی و توسعه قضایی قوه قضائیه.
- قربان وند، محمد باقر(۱۳۸۹)، *زمان و مکان تشکیل قرارداد الکترونیکی*، نشریه دو فصلنامه حقوق و سیاست، دوره۱۲، شماره ۲۹.
- قلی زاده، احد(۱۳۸٦)، *تحلیلی بر انعقاد الکترونیکی معاملات*، فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، شماره ٤۲
- کاویار، میر حسین(۱۳۸۷)، *انعقاد قراردادهای الکترونیکی بین‌المللی در جدیدترین کنوانسیون سازمان ملل متحد، مجله حقوقی بین‌المللی*، نشریه مرکز امور حقوقی بین‌المللی معاونت حقوقی، سال بیست و پنجم، شماره۳.
- کریمی، سحر(۱۳۹۳)، *کنوانسیون استفاده از ارتباطات الکترونیکی در قراردادهای بین‌المللی*، تهران، نشر میزان.
- محمدی، مرتضی(۱۳۹۳)، *انعقاد قراردادهای الکترونیکی*، قم، انتشارات دانشگاه مفید.
- معین، محمد(۱۳۷۵)، *فرهنگ فارسی معین*، تهران، انتشارات امیر کبیر.
- مقامی نیا، محمد(۱۳۹۱)، *نحوهٔ انعقاد قراردادهای الکترونیکی و ویژگی‌های آن*، فصلنامه حقوق مدنی، شماره۱.
- نوری، سید مسعود(۱۳۹٤)، *اصول حقوقی تجارت الکترونیک با تأکید بر قانون تجارت الکترونیک ایران*، مجله روشنناسی علوم انسانی، شماره ٤٤.
- وصالی ناصح، مرتضی(۱۳۸۵)، *قرارداد الکترونیک و مبانی اعتبار آن*، مجله کانون،شماره٦٦.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-18]

The Status of Electronic Contracts in Iranian Law and the 2005 Geneva Convention

Abstract

The electronic environment is one of the most modern means of contracting and fulfilling its obligations, especially in the area of commercial transactions. The astonishing speed, low cost, and economically justifiable use of electronic and electronic systems in commercial and even non-commercial contracts have made electronic contracting a substitute for traditional contracting and rapidly becoming unbelievable. Contracting in e-commerce is generally done by persons who are spatially and temporally separated, so it is important to determine the time and place of contracting in e-commerce. Electronic contracting is one of those with its specific characteristics that it is unavoidable to determine the timing and formation of these laws and structures both domestically and internationally. This paper, which is a descriptive-analytical one, aims at a comparative study of the position of electronic contracting in Iranian law and the 2005 Geneva Convention.

Keywords: Contract, Electronic Contract, Iran Law, 2005 Geneva Convention

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-18]